

**Wyrok z dnia 30 stycznia 1996 r.
II URN 54/95**

Pracownicy jednostek wydzielonych z PKP, z którymi rozwiązano stosunek pracy w związku ze zmianami organizacyjnymi lub zmniejszeniem stanu zatrudnienia, nabywają prawo do przejścia na wcześniejszą emeryturę, pod warunkiem nieprzerwanego zatrudnienia w tych jednostkach przez 15 lat przed ich wydzieleniem z PKP, chociażby okres zatrudnienia osiągnęli w czasie pracy wykonywanej w tych jednostkach wydzielonych, przed rozwiązaniem w nich stosunku pracy (art. 5 ust. 2 ustawy z dnia 19 października 1991 r. o zmianie ustawy o przedsiębiorstwie państwowym PKP - Dz. U. Nr 107, poz. 263).

Przewodniczący SSN: Kazimierz Jaśkowski, Sędziowie SN: Teresa Romer (sprawozdawca), Walerian Sanetra,

Sąd Najwyższy, z udziałem prokuratora Stefana Trautsołta, po rozpoznaniu w dniu 30 stycznia 1996 r. sprawy z wniosku Tadeusza G. przeciwko Centralnej Dyrekcji Okręgowej Kolei Państwowych w W. o wcześniejszą emeryturę kolejową, na skutek rewizji nadzwyczajnej Rzecznika Praw Obywatelskich - [...] od wyroku Sądu Wojewódzkiego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Warszawie z dnia 5 lutego 1993 r., [...]

u c h y l i ł zaskarżony wyrok i sprawę przekazał Sądowi Wojewódzkiemu-Sądowi Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Warszawie do ponownego rozpoznania.

U z a s a d n i e n i e

Centralna Dyrekcja Okręgowa Kolei Państwowych w W. odmówiła Tadeuszowi G., urodzonemu 1 lipca 1936 r., przyznania wcześniejszej emerytury kolejowej, gdyż zdaniem tego organu wnioskodawca nie spełnił jednego z warunków określonych w art. 5 ust. 2 ustawy z dnia 19 października 1991 r. o zmianie ustawy o przedsiębiorstwie państwowym "Polskie Koleje Państwowe" (Dz. U. Nr 107, poz. 463), tj. nie posiadał 40-letniego okresu pracy w dniu 31 lipca 1991 r., w dniu wydzielenia Zakładów Naprawczych Taboru Kolejowego w Ł. z Przedsiębiorstwa PKP.

Na podstawie przedłożonych dowodów kolejowy organ rentowy uznał za udowodnione następujące okresy pracy: - od 4 lipca 1955 r. do 15 lipca 1992 r. - 37 lat i 13 dni w Zakładach Naprawczych Taboru Kolejowego w Ł. - od 2 lipca 1952 r. do 3 lipca 1955 r. - 3 lata i 2 dni w gospodarstwie rolnym. Łącznie uznany okres pracy wyniósł 40 lat i 15 dni. Natomiast organ rentowy przyjął, że w dniu 31 lipca 1991 r. wnioskodawca posiadał 39 lat i 1 miesiąc pracy, a więc nie miał okresu zatrudnienia wymaganego do przyznania wcześniejszej emerytury kolejowej. Okres ten wynoszący łącznie 40 lat wnioskodawca osiągnął w dniu 3 lipca 1992 r., po 11 miesiącach od wydzielenia ZNTK w Ł. z Przedsiębiorstwa PKP.

Od powyższej decyzji organu rentowego z dnia 3 listopada 1992 r. wnioskodawca odwołał się do Sądu Wojewódzkiego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w

Warszawie. Domagał się zmiany tej decyzji i przyznania emerytury kolejowej, gdyż jego zatrudnienie przez ponad 37 lat w Zakładach Naprawczych Taboru Kolejowego było uznane za pracę na kolei, a okres 40 lat pracy osiągnął będąc pracownikiem tego samego zakładu pracy.

Sąd Wojewódzki-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Warszawie zaskarżonym wyrokiem oddalił odwołanie.

W uzasadnieniu wyroku sporządzonym na podstawie art. 419 § 3 k.p.c. Sąd podał, że zgodnie z art. 5 ustawy z dnia 19 października 1991 r. o zmianie ustawy o przedsiębiorstwie państwowym "Polskie Koleje Państwowe" (Dz. U. Nr 107, poz.463), prawo do wcześniejszej emerytury kolejowej mężczyzna nabywa wtedy, gdy do dnia wydzielenia zakładu pracy z PKP osiągnie 40 lat zatrudnienia. Zdaniem Sądu Wojewódzkiego data wydzielenia Zakładów Naprawczych Taboru Kolejowego z PKP jest datą rozwiązania dotychczasowych warunków pracy, po której nastąpiło zawarcie nowego stosunku pracy. Warunek osiągnięcia 40 lat pracy powinien być, zdaniem Sądu Wojewódzkiego, spełniony przed wydzieleniem Zakładów Naprawczych z PKP. Wnioskodawca warunku tego nie spełnia i dlatego Sąd oddalił odwołanie.

Od tego wyroku wniósł rewizję nadzwyczajną Rzecznik Praw Obywatelskich.

W rewizji zarzucił on zaskarżonemu wyrokowi rażące naruszenie prawa, a w szczególności art. 5 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 19 października 1991 r. o zmianie ustawy o przedsiębiorstwie państwowym "Polskie Koleje Państwowe" (Dz. U. Nr 107, poz. 463), art. 3 § 2 i art. 233 § 1 k.p.c. oraz naruszenie interesu Rzeczypospolitej Polskiej i wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi Wojewódzkiemu-Sądowi Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Warszawie do ponownego rozpoznania.

W uzasadnieniu podał, że przepis art. 5 ustawy z dnia 19 października 1991 r. o zmianie ustawy o przedsiębiorstwie państwowym "Polskie Koleje Państwowe" daje podstawę do przyznania wcześniejszej emerytury kolejowej w przypadku spełnienia określonych w nim warunków. Oznacza to, że zwykła kolejowa emerytura może być przyznana tylko w przypadku spełnienia warunków określonych w art. 11 ustawy z dnia 28 kwietnia 1983 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników kolejowych i ich rodzin (Dz. U. Nr 23, poz. 99 ze zm.), tj. z chwilą ukończenia wieku 55 lat - kobieta, 60 lat - mężczyzna i osiągnięcia okresu zatrudnienia co najmniej 20 lat - kobieta, 25 lat - mężczyzna, w tym co najmniej 15 lat zatrudnienia na kolei, łącznie z okresami równorzędnymi i zaliczalnymi do okresów zatrudnienia na kolei.

Zgodnie zaś z art. 5 ust. 1 ustawy z dnia 19 października 1991 r. pracownicy kolejowi, z którymi rozwiązanie stosunku pracy nastąpiło w związku ze zmianami organizacyjnymi lub zmniejszeniem stanu zatrudnienia na PKP, mogą przejść wcześniej na emeryturę określoną przepisami ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników kolejowych i ich rodzin, jeżeli osiągnęli do dnia rozwiązania stosunku pracy okres zatrudnienia wynoszący łącznie z okresami równorzędnymi i zaliczalnymi do okresów zatrudnienia co najmniej 35 lat dla kobiet i 40 lat dla mężczyzn, w tym co najmniej 15 lat zatrudnienia na kolei, łącznie z okresami równorzędnymi i zaliczalnymi do okresów zatrudnienia na kolei.

Stosownie do dyspozycji ust. 2 tegoż art. 5 ustawy z 19 października 1991 r. przepis ust. 1 stosuje się również do pracowników wydzielonych z PKP jednostek, o których mowa w art. 2 ust. 1 tej ustawy, jeżeli pracownicy ci w tych jednostkach byli

zatrudnieni nieprzerwanie 15 lat przed ich wydzieleniem z PKP.

Sąd Najwyższy rozważył, co następuje:

Interpretacja art. 5 ust. 2 ustawy z dnia 19 października 1991 r. o zmianie ustawy o przedsiębiorstwie państwowym "Polskie Koleje Państwowe", zwanej dalej ustawą o PKP, w brzmieniu obowiązującym do dnia 20 listopada 1995 r. była przedmiotem rozważań Sądu Najwyższego m.in. w wyrokach dnia 8 września 1993 r., II URN 40/93 (nie publ.) oraz z dnia 7 lipca 1995 r., II URN 16/95 (OSNAPiUS 1995 nr 22 poz. 282).

W obu tych wyrokach Sąd Najwyższy wyraził pogląd, że podstawę do przyznania wcześniejszej emerytury kolejowej stanowi art. 5 ustawy o PKP. Zgodnie z treścią tego przepisu pracownicy kolejowi, z którymi rozwiązano stosunek pracy w związku ze zmianami organizacyjnymi lub zmniejszeniem stanu zatrudnienia w PKP, mogą przejść na wcześniejszą emeryturę określoną przepisami o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników kolejowych i ich rodzin, jeżeli osiągnęli do dnia rozwiązania stosunku pracy okres zatrudnienia wynoszący łącznie z okresami równorzędnymi i zaliczalnymi do okresów zatrudnienia co najmniej 35 lat dla kobiet i 40 lat dla mężczyzn, w tym 15 lat zatrudnienia na kolei (ust. 1). Sąd Najwyższy podkreślił, że przepis ten stosuje się także do pracowników wydzielonych z PKP jednostek, o których mowa w art. 2 ust. 1, jeżeli byli zatrudnieni nieprzerwanie 15 lat w tych jednostkach, przed ich wydzieleniem z PKP (ust. 2).

W art. 2 ust. 1 pkt 1 ustawy o PKP wśród jednostek, które mogą być wydzielone z PKP wymienione są zakłady naprawcze zaplecza kolejowego.

Podobnie, jak w przytoczonych wyrokach, Sąd Najwyższy przyjął w rozpatrywanej sprawie, że z chwilą wydzielenia z PKP Zakładów Naprawczych Taboru Kolejowego w Ł., w których wnioskodawca pracował nieprzerwanie od 4 lipca 1955 r. do 15 lipca 1992 r. nie doszło do rozwiązania z nim stosunku pracy, lecz do podziału zakładu pracy, o którym mowa w art. 23¹ § 3 k.p. W takiej sytuacji, zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Sądu Najwyższego, mimo zmiany po stronie pracodawcy, stosunek pracy trwa nadal i wbrew pogładowi wyrażonemu w zaskarżonym wyroku, nie dochodzi do dorozumianego rozwiązania tego stosunku z zakładem, który został podzielony.

Skoro art. 5 ust. 2 ustawy o PKP przewiduje zastosowanie przepisu ust. 1 do pracowników jednostek wydzielonych z PKP, to pracownicy ci, z którymi, tak jak to miało miejsce wobec wnioskodawcy, zostanie rozwiązany stosunek pracy w związku ze zmianami organizacyjnymi lub zmniejszeniem stanu zatrudnienia w tych jednostkach, nabywają prawo do przejścia wcześniej na emeryturę kolejową z chwilą osiągnięcia 40 lat zatrudnienia pod dodatkowym warunkiem 15 lat nieprzerwanej pracy na PKP, a więc też i w tych jednostkach przed ich wydzieleniem z PKP. Jak wspomniano zgodnie z ustawą z dnia 28 kwietnia 1983 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników kolejowych i ich rodzin (Dz. U. Nr 23, poz. 99 ze zm.) kolejowa emerytura przysługuje pracownikom kolejowym spełniającym odpowiednie warunki, w tym 15 lat pracy na kolei. Według treści art. 5 ust. 2 ustawy o PKP prawo do wcześniejszej emerytury uzależnione jest od posiadania okresu zatrudnienia wymienionego w art. 5 ust. 1, w tym 15 lat pracy w jednostkach wydzielonych z PKP (ten staż powinien przypadać przed wydzieleniem tych jednostek) oraz rozwiązaniem stosunku pracy z przyczyn w tym przepisie wymienionych.

Sąd Najwyższy podziela pogląd wyrażony we wspomnianych wyrokach, że rozwiązanie stosunku pracy może nastąpić już po wydzieleniu danej jednostki z PKP. O prawie do wcześniejszej emerytury decyduje bowiem posiadanie wymaganego stażu pracy oraz rozwiązanie stosunku pracy z przyczyn leżących po stronie zakładu pracy.

Ustawa z dnia 6 lipca 1995 r. o przedsiębiorstwie państwowym "Polskie Koleje Państwowe" (Dz. U. Nr 95 poz. 474) uchyliła z dniem wejścia jej w życie (20 listopada 1995 r.), ustawę z dnia 27 kwietnia 1989 r. o przedsiębiorstwie państwowym "Polskie Koleje Państwowe" (Dz. U. Nr 26, poz. 138 ze zm.) oraz ustawę z dnia 19 października 1991 r. o zmianie ustawy o przedsiębiorstwie państwowym "Polskie Koleje Państwowe" (Dz. U. Nr 107, poz. 463). Zgodnie z art. 47 ust. 3 obecnie obowiązującej ustawy o PKP prawo przejścia na wcześniejszą emeryturę w razie rozwiązania stosunku pracy z przyczyn leżących po stronie zakładu pracy, mają pracownicy jednostek wydzielonych z PKP oraz pracownicy przedsiębiorstw państwowych utworzonych z jednostek organizacyjnych wydzielonych z PKP w okresie od dnia 1 lipca 1991 r. do dnia wejścia w życie ustawy, jeżeli okresy, o których mowa w ust. 1, pracownicy ci osiągnęli do dnia wydzielenia jednostki z PKP. Okresy te, to 35 lat okresów składkowych i nieskładkowych dla kobiet oraz 40 lat tych okresów dla mężczyzn.

Zdaniem Sądu Najwyższego, regulacja zawarta w art. 47 ust. 3 ustawy o PKP może mieć jedynie zastosowanie do wniosków o wcześniejsze emerytury zgłoszonych po dniu wejścia jej w życie. Odmienna wykładnia oznaczałaby działanie prawa wstecz i to na niekorzyść pracowników PKP.

O takim, niezgodnym z Konstytucją działaniu ustawodawcy wypowiedział się Sąd Najwyższy w związku z przepisem art. 121 (zdanie pierwsze) ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (D. U. z 1991 r., Nr 7, poz. 24 ze zm.) w zakresie odnoszącym się do okresu od wejścia jej w życie do chwili ogłoszenia w Dzienniku Ustaw, w sprawach II URN 44/94 (OSNAPiUS 1995 nr 6 poz. 80) i II URN 18/95 (OSNAPiUS 1996 nr 3 poz. 51). W uzasadnieniu tych wyroków Sąd Najwyższy podkreślił, że zasada poszanowania praw słusznie nabytych jest jedną z fundamentalnych zasad demokratycznego państwa. Przemawia za tym art. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, wyrażający zasadę demokratycznego państwa prawa. Sąd Najwyższy powołał się też na orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego z dnia 28 maja 1986 r. U 1/86, OTK 1986 poz. 1 stwierdzające, że zasada niedziałania prawa wstecz, chociaż nie została wyrażona w Konstytucji, stanowi podstawową zasadę porządku prawnego. Znajduje ona swoje oparcie w takich wartościach, jak bezpieczeństwo prawne, pewność obrotu prawnego oraz poszanowanie praw nabytych. Trybunał Konstytucyjny w orzeczeniu z dnia 2 marca 1993 r. (K 9/92 - OTK 1993 cz. I poz. 6) stwierdził też, że zasada państwa prawnego wymaga, aby zmiana prawa dotychczas obowiązującego, która pociąga za sobą niekorzystne skutki dla sytuacji prawnej podmiotów, dokonywana była zasadniczo z zastosowaniem przepisów przejściowych, a co najmniej odpowiedniego *vacatio legis*.

W omawianej ustawie z dnia 6 lipca 1995 r. o PKP, nie tylko poprzez przepis art. 47 ust. 3 zastosowano zasadę działania prawa wstecz, ale również doszło do sprzeczności między tym przepisem, który działając wstecz zmienia treść art. 5 ust. 2 ustawy z dnia 19 października 1991 r. oraz art. 49 ust. 1 pkt 2, który stanowi o utracie mocy obowiązującej ustawy z dnia 19 października 1991 r. o zmianie ustawy o PKP z dniem 20 listopada 1995 r.

Treścią art. 47 ust. 3 ustawodawca doprowadził więc do zmiany art.5 ustawy z dnia 19 października 1991 r. wbrew przytoczonym zasadom państwa prawnego, a więc dokonał zmiany mocy obowiązującej tego przepisu przed uchyleniem mocy obowiązującej ustawy, w której przepis ten był zawarty.

Kierując się powyższymi względami Sąd Najwyższy uwzględnił rewizję nadwyczącą mimo, iż została ona złożona po upływie terminu o jakim mowa w art. 421 § 2 k.p.c., albowiem zaskarżony wyrok narusza w sposób rażący nie tylko omówione przepisy prawa materialnego, ale również interes Rzeczypospolitej Polskiej, która gwarantuje, jako państwo prawa, świadczenia z ubezpieczenia społecznego tym, którzy spełniają warunki wymagane do ich przyznania. Pozbawienie wnioskodawcy prawa do wcześniejszej emerytury kolejowej ze względu na wadliwą interpretację przepisu prawa - stanowi naruszenie interesu Rzeczypospolitej Polskiej.

Przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Wojewódzkiemu podyktowane jest koniecznością dokonania ustaleń co do łącznego okresu zatrudnienia wnioskodawcy oraz daty, od której przysługuje mu wcześniejsza emerytura kolejowa.

=====